

תיירות חופשות בחו"ל

זהב ואבק

מונגוליה 2011: ישן וחדש, מודרני ומסורתי, ג'יפים וסוסים, רבי קומות ואוהלי נוודים, נדל"ן גואה ומזבחות לרוחות. בימים אלה חוגגים שם את פסטיבל הנאדאם, וחולמים על התעשרות מהירה ועל ג'ינגיס חאן – יותם יעקבסון

כחמישים קילומטרים מזרחית מרבי הקומות של אולן בטור, במקום שבו לפי חלק מהמסורות מצא הנער טמוצ'ין אלה מוזהב, ניצב זה כמה שנים פסלו הענק של האיש שצמח להיות אותו נער - ג'ינגיס חאן. צלם המנהיג הרכוב על סוס מתנשא לגובה של לא פחות מארבעים מטרים. במבט נוקשה וגאה הוא סוקר את נופי הערבה הפתוחה, נושא את עיניו לעבר עתיד ועבר גם יחד. בשעת בוקר מוקדמת מנגנץן הפסל המצופה מתכת מבהיקה באלף הדרורים המסמאים את העיניים, ממש כפי שמרבצי הוזהב, שהתגלו במרבדב גובי לפני כמה שנים מסנוורים ומטשטשים את מונגוליה.

מאו הגילוי של מרבצי הוזהב, שהם מהגדולים בעולם, המדינה כולה בציפייה דרוכה ובחלומות מצועפים על הרווחים הצפויים. חרשות על זהב גורשות רבות ממהדרות החרשות ומפעילות את השואפים לשנות את חייהם לטובה, אך בינתיים, חרף "הבהלה לזהב", הכרייה עדיין לא החלה. השיגי המרגש היחיד הוא נסיקתם מעלה של מחירי הנדל"ן באולן בטור. בחלקים מסוימים של העיר האמירו המחירים מ־250 דולרים למטר רבוע לכ־4,900 דולרים למטר רבוע. הכרייה עדיין לא החלה מפני שהגורמים הממשלתיים המונגוליים עוד לא הצליחו להגיע לעמק השווה עם הימים הורים בנוגע להסכמי הכרייה. חילופי ההפקדים הכופים בממשל ובעריית אולן בטור מביאים לכך שכל שריף חדש רודש שלמונים גבוהים ממעלי העניין הורים. בנוסף - הממשלה חוששת ממתן וזכינות כרייה ממושכים לגורמים חיצוניים, בעוד שהיא עצמה אינה יכולה לממן את הכרייה. בינתיים,

היעדר החלטות ממשלה לשלב כוחות עם יזמים מערביים, הולכים רובעיה השונים של אולן בטור ונרכשים עלידי יומים סינים, הממתינים לפרצה נוחה כדי להשתלט גם על זכויות הכרייה.

ג'ינגיס חאן, נוכח־נפקד

בעודי ניצב במרפסת הקטנה התלויה ברום רעמת הסוס, המקום הקרוב ביותר אל פניו של המנהיג המאיים, הרהרתי בתהפוכות שידעה דמותו במרוצת ההיסטוריה: מכובש אכזר ונערץ לרמות מלאת חמלה, וסמל לאומי שבמשך כל התקופה הקומוניסטית אסור היה להעלות את זכרו. רק ב־2006 - במסגרת חגיגות ה־800 השנים להכתרתו של ג'ינגיס כחאן עליון - הוקם מחדש בית הפרלמנט המונגולי, הניצב בכיכר המרכזית באולן בטור. המבנה הוקם במימון ממשלת כוויט, שכנראה התחילה לחשוב על חלופות כלכליות לנפט, וסנוורה אף היא מהוזהב הקבור בקרקע, ולכן היא משקיעה לא מעט בפיתוח תשתיות במדינה. בחזית בית המידות ניצב פסל אחר של ג'ינגיס חאן. הוא ישוב על כס, בתנוחה שמוכירה יותר את כוהא השפע הסיני. לא ניתן כלל להעלות על הרעת שווה הכובש שהטיל חיתתו על חלקים גדולים של העולם העתיק. כאן, בחזית בית הפרלמנט, הוא מוצג בייחוסו הבודהיסטי כצ'קרווהטין, הלוא הוא מגן לגלג הזמן, דמות רחומה וחנונה עבור בני עמו.

מדי קיץ, בסביבות אמצע יולי, נערכת באולן בטור ההגיגה המונגולית הגדולה והמוכרת ביותר - הנאדאם (Nadam). זהג מסמל את התחרושות העשב בערבה

ואת כינוגו של מחזור חיים חדש. כמדי שנה, רבבות יתאספו באצטריון הגדול בדרומה של העיר כדי לצפות בתחרויות רכיבה על סוסים, היאבקות, ירי חץ וקשת, חליבת סוסות ועוד. חלקם יהיו לבושים בתלבושות מסורתיות עשיות משי עז צבע ובוהק. ג'ינגיס חאן הוא ללא ספק הנוכח־נפקד החשוב ביותר באירוע. הכול נעשה מתוך ניסיון להתחקות אחר מורשתו המפוארת. הגאוה שמילאה בשעתו את לבבות בני עמו שבה ומנפחת עתה את חום של צאצאיהם. הביקור במונגוליה בזמן אירועי הנאדאם באולן בטור נתפס בדרך כלל כאקוויטי ביותר, וככזה הוא נמכר, אולם מניסינו כמדריך יש לו נטייה לאכזב את התיירים. האירוע מתקיים בשמש קופחת (אלא אם כן מעונן), וניתן בקצב איטי מאוד. בדרך כלל, למבקר שאינו ממש "בתוך העניין" נמאס כעבור זמן קצר. בטופו של דבר, האירוע כולו מאורגן כמו תחרות ספורט בבית ספר עממי, וכאלה הם גם המופעים השונים השזורים לאורכו.

עם זאת, חשוב לציין את מה שכדרך כלל לא ידוע: במהלך חודש יולי נערכים עוד עשרות פסטיבלי נאדאם מקומיים ברחבי מונגוליה. הפסטיבילים הללו

קטנים הרבה יותר מזה המתקיים בבירה ושקים יותר לאיתור, אך חוויית ההשתתפות בהם היא גדולה לאין שיעור (חברה מקומית תוכל לסייע באיתור פסטיבילים כאלה ובארגון טיולים בכלל (ראו מידע מעשי). בחגיגות הקטנות קל יותר להתחכך במקומיים, להגיע אל המתחרים עצמם, לחוש את רטט הקרקע תחת פרסות הסוסים הדוהרים, לצחוק עם הווכה בתחרות חליבה, ולעשות חימום עם הנערכים לתחרויות ההיאבקות.

על סוסים ועל גולגולות

"מה אתה אומר על הסוס שלי, הכוכב הלבן על המצח בן ה־4?" שאל אותי בולורמה בעזרת המתורגמן. פרוותו של הסוס המתגנשף נצצה כולה, בעוד בולורמה המאשר מזה את הזיעה ממצחו. "סוס נפלא!", השבתי לזוכה בתחרות, "מה שמו?". "הוא כריגע אמר לך", העמיד המתורגמן את הדברים על דיוקם. "אמר לי", הופתעתי. "כן, הכוכב הלבן על המצח בן ה־4", השיב. התעקשתי שזה תיאור, לא שם, אך מהר מאוד למדתי שלסוסים המונגוליים אין שמות, אלא רק תיאורים על-פי מבנה גוף, צבע, סימנים מיוחדים וגיל.

הכפר על תולדות חייו של ג'ינגיס חאן ומשפחתו היה אסור בתקופה הקומוניסטית. כיום חובה להחזיקו בכל בית ואוהל

מסורת וקדמה. סוסים לצד אפונים, אוהל מסורתי עם צלחת לוויין, תלבושת מסורתית וטלפון נייד. המרחבים נותרו נשאים, וכך גם העצים המקושרים והפולחן השאמאני

מסביב לעולם

16 עד 25 ביולי

אורות ו שלהבות, איטליה

אם אתם מטיילים בטוסקנה הקיץ, כדאי להגיע לפיוזה לאירוע מיוחד שנקרא "הפאליו המואר של הקדוש רניירי" (Luminaria e Palio di San Ranieri). החגיגות נפתחות בערב, כשלא פחות משבעים אלף נרות גדולים מוצבים על גשרים ועל בניינים, ועוד אלפי נרות קטנים מושטים על נהר הארנו. בסיום היום הראשון לחגיגות יש גם מופע זיקוקים, ולמחרת אחרי הצהריים - מירוץ סירות בנהר, בסגנון ימיביניימי.

גם בוונציה חוגגים באותו יום ובדרך דומה את הינצלותה של העיר ממגפת הדבר בימי הביניים. מאות סירות מקושטות ומוארות מושטות בין התעלות לעת שקיעה, וכחצי שעה לפני חצות נפתחת אחת מתצוגות הזיקוקים הגדולות באירופה.

איפה: פיוזה וונציה, טוסקנה

מתי: 17-16 ביולי

מיתוסים, פסטיבל החד־קרן

עדיין באיטליה, עדיין טוסקנה: אם אתם מתכננים לשלב בטיול גם ביקור בעיירה וינצי, כפר הולדתו של הגאון ליאונרדו דה וינצי, כדאי לכוון את הביקור כך שייפול על פסטיבל החד־קרן (Festa dell'Unicorno), שבמהלכו מתחפשים תושבי הכפר בתלבושות מרהיבות של יצורים מהאגדות ברוח ימי הביניים. חוץ מאשר הופעות של קסם ואגדה, יהיו גם תחרויות קליעה בחץ וקשת, ובלילה אירועים מצמררים ב"סמטת הפחד".

איפה: Vinci, נפת פירנצה, חבל טוסקנה

מתי: 25-24 ביולי

אינטרנט: www.festaunicorno.com

מסורת, ריקוד קביים

בכפר הקטן Anguiano בספרד מציינים את חגה של מריה מגדלנה בטקס מיוחד, שבו משתמשים בטכניקה עתיקה של ריקוד על קביים (Danza de los Zancos) במעלה הסמטאות המפותלות של הכפר. זהו אקט מסוכן שרבים בו הסיכויים לשבור רגל (או מפרקת) אם הרקדן אינו מיומן, ובהקשרים הללו זוהי גם הפגנת אמונה בכוחות השומרים עליו.

רקדני הקביים ב־Anguiano הם גברים ונערים מהמשפחות העתיקות והמיוחסות ביותר, והטכניקה הועברה מאב לבנו במשך מאות שנים. הרקדנים לובשים חולצות צבעוניות ומעין חצאיות תפוחות (אולי שריד מהתחפשות לנשים), החושפות כלונסאות באורך של שלושה מטרים. הרקדנים בוהים קדימה במבט קבוע, כדי לסייע להם לשמור על שיווי המשקל ולתמרן סביב ההמונים הצופים בהם. הטקס מתחיל בכנסייה הראשית, שם הרקדנים מרימים פסלון של מגדלנה, ורוקדים איתו במורד המדרגות בחזית הכנסייה, במורד הגבעה וברחובות העיירה, שאחד מהם אפילו נקרא על־שםם los de Danzadores (הרקדנים).

כיום מזוהים ההליכה או הריקוד על קביים גבוהים עם בידור ועם מעשי לוליינות ואקרובטיקה, אבל יש לכך מסורת עתיקה כחלק מפולחן ומטקסים דתיים בחלקים רבים של העולם - מאירופה ומאמריקה ועד אפריקה. בספרד זהו כנראה שילוב של חלק מהפולחן המקומי מהימים שלפני הנצרות, שנעשה על־ידי הכמרים המקומיים לפני מאות שנים.

איפה: Anguiano, מחוז ריוחה, ספרד

מתי: 22 ביולי

אינטרנט: www.donquijote.org/culture/spain/fiestas/danzadelozzancos.asp

במשך כמה שבועות אימן בולורמה את סוסי לקראת התחרויות. הוא הריץ אותו למרחקים שגרלו בהדרגתיות, ודחה איתו במעלה גבעות, לחזק את סיבולת הלב־ריאה שלו. כדי להסיר מגופו שומן מיותר הוא עטף את גופו בבר, מה שגרם להפרשת שומן נוזלי שאותו הוא גירר בקפידה מגופו בעזרת להב עץ. כשהזיעה הפסיקה להיות שומנית וחומה, ידע בולורמה שסוסו מוכן למשימה.

הסוסים הנמוכים, אלה שאין להם ההוד וההדר האופייניים לסוס הערבי, אינם זוכים לרעתי לדי הערכה. בסופו של דבר היה זה בזכותם שהפרשים המונגולים הגיעו עד פאתי קראקוב וזרעו אימה על סביבותיהם. לא בכדי המילה "עני" במונגולית פירושה "הולך ברגל". לצד נמיכות קומתם, הסוסים הללו עמידים ביותר לתנאי מזג אוויר קיצוניים ותלאות הדרך. בזכות התחדדות קעורה מטה של פרסותיהם הם יכולים לבקע מעטה קרח ולחשוף את העשבים המסתתרים מתחתיו. כך, כל עוד מעטה הקרח אינו עבה מדי, הם שורדים את החורף.

הסוסים המונגוליים נחלקים לכמה קטגוריות: סוסי המירוצים, שהם הנחשבים ביותר (ומחיר המשובחים שבהם גבוה בהתאמה); אחריהם בהירארכיה סוסי המרעה, שעליהם רוכבים הרועים כשהם מובילים את העדרים; אחרונים הם הסוסים שהוכרים שבהם משמשים למאכל, בעוד הנקבות מניבות חלב. הפתיע אותי שגם לסוסי המירוצים, האדוכים כל־כך, אין שמות.

סוסי המירוצן זוכים לא אחת לכבוד שלו זוכים אבות המשפחה האנושיים. ראשיהם מצטרפים לא אחת לגולגולותיהם המלבינות של קודמיהם, וגשורים לא אחת בסמוך לאובו (Ovoo), גל אבנים מקודש הבנוי בשולי הדרך, עטור דגלי תפילה, צעיפים כחולים, בקבוקי שתייה חריפה, תכשיטים וממתקים. האובו, כך מאמינים המונגולים, הוא מקום משכנן של רוחות, ומונגוליה כולה זורעה בהם. כשטוס מירוצן הולך לעולמו נהוג לכרות את ראשו, המכיל לפי האמונה את רוחו, ולצרף אותו אל רוחות סוסים נעלים אחרים. בגבעה

מידע מעשי

המעוניינים לטייל עצמאית במונגוליה יוכלו להיעזר בחברת טיולים מקומית במונגוליה, ואפילו לקבל שירות בעברית. החברה בבעלות ישראלי לשעבר בן קיבוץ יגור, החי במונגוליה: www.culture-scapes.com. טיפ: נהוג לתת מתנה בתמורה לאירוח או עזרה. אם אין מתנה, ניתן לתת כסף מזומן לילד הצעיר ביותר. לא נהוג לתת כסף למארח עצמו.

שליד העיירה המורדנית אחרחורין (Kharkhorin) ראיתי אובו שלמרגלותיו שורה של גולגולות סוסי מירוצן. רוחותיהם המכונסות בו מבטיחות ברכה לכל נוסע או לכל מתחרה בנאדאם.

בתחילה שימשו גלי האבנים לקבורה, ובהדרגה הפכו למזבחות שאמאניים ולמעון לרוחות. כשקיבלו עליהם המונגולים את האמונה הבודהיסטית־טיבטית, הפכו הרוחות הללו למגינות האמונה החדשה, אולם הפולחן סביבן נותר פחות או יותר כשהיה. מקובל שכדי להבטיח נסיעה מוצלחת וכדי לזכות בחסד אלוהי באופן כללי, כדאי מאוד לרצות את הרוח השוכנת במקום. את זה עושים על־ידי הקפת משכנה שלוש פעמים עם כיוון השעון, מלמול תפילה והצעת מנחות שונות. אני מצטרף אל הנהג שלי, סובב אחריו בקפדנות, וכמותו מניח אבן קטנה עם השלמת כל סיבוב.

ערבה ללא קץ

האובו הופכים לנקודות ציון ברורות בדרך שהיא חסרת ציונים מובהקים. לעתים התוואי הטופוגרפי כה חסר קווים מזוהים, שרק אובו כזה או אחר מהווה נקודת ייחוס. לעתים אנו עוצרים לקפה בסמוך לאובו (ומציעים כוס גרושה לרוחות שבו). לפעמים אנו מסתפקים בשלושה צפצופים קצרים, אחר כנגד כל הקפה, תוך שאנו מקפידים, כמקובל, לעקוף אותו משמאל ולא מימין. כדרכה, שוב מונגוליה חושפת את עצמה טפח אחר טפח. לכאורה, הכול גלוי בה. במרחבי העשב האדירים האלה לא ניתן להסתתר. כל פרט חריג – כמו האובו ואהלי הנוודים המסורתיים (המכונים גר, ger) הפזורים במרחב – נשקף למרחוק. גם צל כמעט שאינו בנמצא, אף לא בגאיות החורצים את הגבעות המשתפלות במתינות.

ממעל מתוח רקיע ענק, אותו רקיע שבו על־פי האגדה שייט בקביעות הענן שהגן על ג'ינגיס האן בכל אשר פנה. שמיים עצומים, בהירים וצלולים להפליא, סוקרים את הארץ יום וליל במבטם הנוקב, מעניקים ברכה לראויים וממיטים קללה על החוטאים, כפי שעשו, לפי האמונה המקומית, מאז ומעולם. פעמים רבות משייטים בשמיים עננים המרככים מעט את המבט הנוקשה של טינגרי (Tingri), אל השמיים הקדום, ולעתים גם מביאים את ברכתו ברמות גשמים המרווים את העשב.

בדרך לאגם טסום (Zuum) נתקלנו בנוודים שעברו למעון הסתיו שלהם. כמה עגלות עץ פשוטות, רתומות לבהמות חזקות במיוחד, עמוסות לעייפה בחלקי הגר ובמעט ריהוט. כלי בישול ומזון התגלגלו בחריקת גלגלי עץ במורד גבעה מתונה אל נקודה נמוכה יותר וקרה פחות. איתרע מולנו ופגשנו את הנוודים דקות לפני שהם עצרו במקום שבו הסתמנו בקרקע כמה מעגלים גדולים מהוורקים, שריר לגרים שהוקמו במקום בשנה שעברה. בתוך דקות נפרקו העגלות.

צלעות הגר, שעשויות כפסי עץ משולבים כאקורדיון, נפרסו, הוצבו במעגל וחוברו זו לזו. הרהיטים הבסיסיים הוצבו בתוך המעגל ההולך ונבנה. נראה היה שלכל חבר במשפחה יש תפקיד מוגדר שהוא מכירו היטב. הונף החישוק הגדול התומך את קורות הגג מעלה, ויוצב באמצעות קורות התמיכה שהוכנסו לנקבים מיחדים. משהוצב השלד, הוא כוסה ביריעות אחרות של לבד ושל בד, ובהתאם למורדנה גם יריעות ניילון, לאיטום. אחרונים הוצבו שני עמודי התווך, התומכים את הגג ותוחמים את האש הקדושה שבמרכז. הם גם יהיו האחרונים להיות מפורקים, כשתעבור המשפחה למעון החדרף. בתוך פחות משעה ניצב הגר על עומרו, עדות חיה לקביעות שבארעיות של נוודי מרכז אסיה.

דרך העפר צלחה את המרחב בקווים ישרים. עדרים עצומים רעו משני עבריה – יאקים, עזים, כבשים וסוסים. כמה רוגע משרה החרגוניות הנפלאה הזו. אני חש אותו מפעפע לתוכי וממלא אותי, ותוהה כיצד זה ייתכן שאני חש רוגע שכזה במקום כה אכזר וקשה. כשהושלמה בניית הגר, הזומנו פנימה. האש כבר בערה בתנור שהותקן במקומו.

למרות חוק המדינה, המחייב כל גר להחזיק בעותק מודפס של "ההיסטוריה הסודית של המונגולים", לא היה ברשותם ספר זה. הספר הוא המקור הכתוב היחיד המספר את תולדות חייו של ג'ינגיס האן ומשפחתו.

הערבות האין־סופיות.

למעלה: עדוי סוסים

חופשיים ברוח. משמאל

– מזבח שאמאני עם

גולגולות סוסים. למטה:

נוודים בעגלות עץ פשוטות

ורתומות לבהמות חזקות

בעבר נועד להיות נחלת המשפחה המלכותית בלבד ולכן סודי, אבל לימים הפך לאחד מיסודות התרבות המונגולית. הוא נאסר משך כל התקופה הקומוניסטית, ומועלה על גס כיום. אמנם ספר לא היה, אבל הם החזיקו במוריצן חור (Morin Khuur), כלי נגינה שלאחרונה הוכרז על־ידי אונסק"ו כנכס מורשת עולמי. קצחו של כלי המיתר, המגולף כראש סוס, הציץ מתוך אחת התיבות ובמהרה נשלף. לצליליו הנוגים פצח אבי המשפחה בשירת חומי (Khoomi), שירת הגרון המונגולית, שבתחילה נשמעת צורמנית מאוד ובמהרה הופכת לממכרת. הוגשו לנו מאכלי חלב מוקשה ונגסנו בהם בקולות צצפוצן. בסוף האירות, שבו העזו מארחיי לשאול אותי כמה שאלות מהוססות על המקום הזה שממנו אני בא, נפרדנו לשלום. האבק שב והתאבך מאחורי הג'יפ ושב ושקע, ממש כשם שהורם ושקע לפני מאות שנים מאחורי פרסות הסוסים השועטים של לגיונותיו של ג'ינגיס האן.
●